

Bruno Clavier

Copii
ce vor să-și
vindece părinții

Traducere din limba franceză de
Cristina Livia Vasilescu

philobio

CUPRINS

Introducere. Imensa dragoste a unui copil pentru părintele lui	11
---	-----------

PARTEA ÎNTÂI

Cum se manifestă fantomele familiale la copii

1. Ce este o fantomă familială?	19
<i>Repetarea traumelor</i>	<i>19</i>
La aceeași vârstă, copilul repune în scenă trauma părintelui	20
Copiii – „bureți emoționali“	22
Primirea copilului și a familiei lui în terapie	23
<i>Un copil ne explică ce înseamnă o fantomă</i>	<i>24</i>
Bunicul și cuțitele	24
Un psiholog caută tot timpul răspunsuri	26
Transmiterea traumelor	27
<i>Un copil poate avea un coșmar cu o traumă parentală despre care nu știe nimic</i>	<i>29</i>
Soluția simptomului se află adeseori în primul desen	29
Pisica reprezintă feminitatea în inconștient	31
Coșmarul despre abuzul sexual suferit de mamă	32
Inconștientul părintelui este inclus în acela al copilului	33
Fantomеle familiale	33

2. „Mămico, tătucule, îmi este frică noaptea!”	37
„Nu pot să adorm”	37
Telescopare între viață și moarte	38
„Caca-moarte” și curcubeul de vindecare	39
Diferențierea traumelor transmise de traumele trăite.....	41
<i>Îngrijirea copilului din părinte</i>	42
Străbunicul incestuos	42
Coșmaruri revelatoare	43
Problema amneziei traumatice	45
„Parentalizarea” copilului.....	48
<i>A oferi autoritate copilului</i>	50
Frățiorul mort care paralizează agresivitatea celui mare ...	50
Agresivitatea naturală a copilului.....	52
3. Furii personale, furii transgeneraționale	55
<i>Furia „superbunicului”</i>	55
<i>Când doi străbunici își bântuie descendentul</i>	57
Coșmarurile robotului și ale monstrului.....	57
O traumă poate să dăinuie o lungă perioadă de timp	58
Copilul nu are o structură psihică definitivă.....	59
4. Moartea care bântuie noile generații	61
<i>Un copil purtător al fantomei genocidului armean</i>	61
Cuțitul genocidului	61
O fantomă a primului fiu mort.....	63
Când fantele individuale se înscriu în fantele colective.....	64
<i>Capacitatea de a iubi în liniște</i>	65
Când moartea devine obsedantă.....	65
Agresivitatea față de familie	66
Apariția salutară a sentimentului de culpabilitate	68

A putea fi bun reparând	69
Cum gestionăm agresivitatea copiilor	70
<i>Când copilul ajunge la vârsta la care părintele lui a trăit o traumă majoră</i>	71
Copilul care nu mai mergea la grădiniță.....	71
Transmiterea de la inconștient la inconștient, de la părinte la copil	72
<i>Un accident mortal suferit de un copil are efecte asupra mai multor generații</i>	73
Povestea unui înec	73
Culpabilitatea fantomatică	75
Evenimentul traumatic poate reveni ca o fantomă.....	75
Cumularea fantomelor sporește simptomele copiilor.....	76
5. „Iar am făcut pipi în pat”	79
<i>Cum se poate moșteni rușinea</i>	79
Mătuși și corturi.....	79
Pisoiul care făcea pipi.....	80
Un copil poate purta rușinea familială.....	81
<i>„Mama a plecat”</i>	82
Insectele care sparg ușa	82
Femininul și masculinul în imaginea corpului	83
Matern și patern în imaginea corpului.....	84

PARTEA A DOUA

Când lucrurile încep să se complice pentru părinți

6. Probleme ale bunicilor	87
<i>Dragostea, cheia transmiterii traumelor</i>	87
Un copil blocat în limbajul lui de un cuvânt	87
Străbunicul crocodil	89

<i>Copilul care își iubea enorm bunica</i>	90
O poveste despre felație.....	90
Modul în care, în inconștient, moartea este legată de excremente și sexualitatea, de urină	90
Abuzul suferit de o bunică în copilărie	91
Un nepot își felițează bunica	93
Un simptom care simbolizează viața și moartea	94
<i>Ceasornicul transgenerațional</i>	95
A face diferența între fobie și frică	95
Un avort fantomatic	96
<i>Unde sunt morții?</i>	97
O fobie de vânt și de ploaie.....	97
Fobia trădează prezența fantomei.....	99
7. Viziunile fantomelor	101
<i>Originarul și distorsiunea spațiului-timp</i>	101
Copilul care auzea voci.....	101
A iubi înseamnă a deveni „la fel ca...”	103
<i>Un copil poate avea în el memoria corporală, vizuală, auditivă și chiar olfactivă a strămoșului său</i>	105
O fobie de a vomita	105
O memorie olfactivă fantomă?.....	107
<i>Amelie, fetița cu fantome</i>	109
Când fantomele familiale iau forma unor ectoplasme	109
Ritualurile pentru morții noștri și transgeneraționalul.....	111
Somnambulismul unei copile	112
Unii copii pot capta numeroase fantome familiale din genealogia lor	113

8. Transmiterea traumelor sexuale	115
<i>Când copiii își duc părinții la psiholog</i>	115
<i>Transmiterea epigenetică a traumelor</i>	118
Anorexii din mamă în fiică.....	118
Incestul bunicului	119
Hrana are o simbolistică sexuală.....	121

PARTEA A TREIA

Vasele comunicante emoționale

9. Eliberarea copiilor de psihoză	127
<i>Élia, copilul „nebun al regelui”</i>	127
O ciudată fobie de sunete	127
Un copil își amintește un nume îngropat în memoria părintelui său.....	129
<i>Copilul își adoptă părinții adoptivi împreună cu fantomele lor</i>	131
Noé, un clovn stresat.....	131
Un copil care vrea să-l devoreze pe celălalt.....	132
Noé iese din fragmentarea psihozei.....	134
„Mamă, naște-mă!”	135
O consecință a violențelor	136
Modul de transmitere a fantomelor familiale poate să nu fie unul strict biologic	138
<i>De la copilul liliac la copilul lup</i>	139
Maxim, copilul liliac.....	139
Cele patru stări ale omului.....	140
La început, un copil se află în starea de plantă	141
Animalul din noi.....	142
Când Maxim a devenit un copil lup	142
Copilul, în sfârșit om.....	143

10. Autismul nu este o fatalitate	147
<i>Copilul căzut în televizor</i>	147
Un copil de doi ani care nu stă în șezut.....	147
Autism și traumatism.....	150
Pentru copil, obiectul este corpul lui	152
Când terapeutul visează pentru pacientul lui.....	153
Trei chei pentru însușirea limbajului.....	155
Angel și violența bunicului său	156
<i>Copilul își creează propriul proces de vindecare</i>	158
Când tatăl a fost martirizat.....	158
Salvatorul și călăul.....	160
Suferința copilului autist este aceea a părinților lui?	160
Sistemul vaselor comunicante emoționale între părinte și copil.....	164
Transferul copilului autist	166
<i>Igor, vindecat, „ex-autist“</i>	168
A doua traumă de naștere	170

Concluzie. Problema nu e aceea că nu iubim, ci că am putea iubi mai mult!	175
---	-----

INTRODUCERE

Imensa dragoste a unui copil pentru părintele lui

Am avut bucuria de a fi tatăl a trei copii. Ca atâția alți părinți, am făcut tot ce-am putut pentru ca ei să aibă o viață fericită.

Deși ofer consultații multor familii cu copii, atunci când e vorba despre ai mei, mă simt uneori la fel de dezarmat ca părinții pe care îi primesc la cabinet. Nu mă tem să o spun și nici să discut cu ei despre asta. Mă străduiesc să aplic în cazul alor mei ceea ce le recomand altora în privința propriilor copii. Încerc, de asemenea, să-i asigur că, într-un fel sau altul, toți ne confruntăm cu dificultăți în calitatea noastră de părinți.

Pentru mine, care am avut un parcurs de viață complicat și o copilărie dureroasă, nu a fost o surpriză să văd cum copiii mei trag după ei aceste „tinichele” ale mele. Timpul mi-a permis să înțeleg că ele îi împovărau într-o măsură mult mai mare decât credeam eu. Într-un mod redutabil. Și totuși, „lucrasem” din greu asupra propriei mele persoane. Din dorința sinceră de a-i feri de suferințele trăite de mine, de a nu-i vedea că trec prin aceleași încercări, cred că i-am cruțat până acum de experiența unor traume similare. Din fericire. Totuși, ceea ce a rămas în inconștientul meu, toate emoțiile care sălășluiau încă în mine, în

Ce este o fantomă familială?

Repetarea traumelor

„Mama țipă”

O fetiță de șapte ani, foarte tristă, stă așezată lângă mama ei în sala de așteptare. Amândouă tac. Nu le-am auzit să-și spună ceva în timp ce terminam ședința precedentă.

Abia intrată în cabinet, mama începe să vorbească.

— E un fel de război între mine și Alice. De trei luni, se tot împotrivesc, nu mai vrea să se scoale dimineața. Mă enervez și apoi violența escaladează. La doi ani și jumătate, am dus-o la pedopsihiatru, pentru că avea accese de furie. I-au trecut atunci, dar acum au revenit și nu mai știu ce să fac. Recunosc: nu sunt o persoană tocmai calmă. E ca o bătălie. Aș putea chiar s-o plesnesc, dar cum nu vreau să fac asta, dau cu pumnii în pereți; țip la ea; nu mă mai controlez.

— Urmezi o terapie?

— Am făcut terapie timp de șapte ani, cu o psihologă remarcabilă, căreia îi sunt realmente recunoscătoare.

— Îmi imaginez că ai vorbit cu terapeuta ta despre eventualele dificultăți cu care te-ai confruntat în copilărie?

— Da, bineînțeles. Dar multe dintre ele au revenit la nașterea lui Alice. Sunt destul de descumpănită.

— Ce s-a întâmplat cu mama ta?

— Mama nu era fericită. Țipa toată ziua la mine când eram mică...

Brusc, femeia izbucnește în plâns și nu mai poate vorbi. Fata ei începe, de asemenea, să plângă și strigă:

— Nu vreau ca mama să fie tristă!

Mama îi spune:

— Știi, buni ți-a când eram eu mică și ți-a încă și acum uneori!

Le las să plângă împreună câtva timp, apoi mă adresez mamei:

— Îți dai seama că până acum n-ai făcut decât să repeți comportamentul pe care l-a avut mama ta față de tine în copilărie?

— Chiar nu am realizat că fac asta.

— Ți-ai putea da seama c-o faci și totuși să repeți purtarea ei. Repetarea ne pune pe pilot automat, astfel că relațiile cu copiii noștri devin stereotipice, practic necontrolate. Țipăm la ei așa cum părinții noștri ți-au la noi. Sau suntem incapabili să ridicăm vocea atunci când ar trebui, ceea ce înseamnă același lucru.

— Cred că furia mea are mai multe motive. Sunt furioasă și pe tatăl meu, pentru că a părăsit-o pe mama.

Femeia continuă:

— De ce fiica mea a devenit insuportabilă acum trei luni? Pentru că scenele noastre de atunci au început.

La aceeași vârstă, copilul repune în scenă trauma părintelui

Analizez arborele genealogic al lui Alice, desenat la începutul ședinței.

— Părinții tăi s-au separat, mai mult sau mai puțin, când tu aveai șapte, opt ani. Probabil că o „alarmă transgenerațională” s-a declanșat când fiica ta a ajuns în preajma vârstei de șapte ani, cam cu o lună și jumătate înainte. La aceleași vârste, la aceleași date, evenimentele se repetă. Alice are o atitudine care te scoate din sărite. Nu cumva mama ta își ieșea cel mai mult din fire când rămâneai doar voi două împreună, în timp ce tatăl „își vedea de treabă în altă parte”?

— Da, e posibil.

— Pe de altă parte, tu nu trăiești cu tatăl lui Alice. Mi-ai spus că el a plecat după nașterea ei și că, în momentul de față, nu ai vreo relație de dragoste cu un bărbat. Condițiile de viață între tine și copilul tău sunt similare cu acelea care te-au făcut să suferi atunci când aveai vârsta ei. Este vorba despre o repetare. Ideea e că, pentru a fi scoasă la lumină, e nevoie ca ambele generații să fie prezente în fața unui terapeu.

În timp ce vorbesc cu mama, Alice se așază pe genunchii ei și începe să o mângâie. O simt liniștită, calmă și tandră dintr-odată.

O lună mai târziu, mama și fiica revin. Copila se simte mult mai bine. Furiile și crizele practic au dispărut. Mama explică:

— Am vizitat-o pe mama în timpul vacanței. Am avut o discuție. Mi-a povestit brusc niște lucruri pe care nu mi le-a spus niciodată. Și mai ales ca urmare a ședinței trecute, când mi-ați semnalat existența unei întreruperi voite a sarcinii... Mama mi-a mărturisit că a făcut un avort la prima sarcină, la fel ca mine. Și în cazul amândurora, a fost vorba despre o dragoste imposibilă!

— Fiica ta e la fel ca majoritatea copiilor care vin în cabinetul meu. Simptomele ei sunt o tentativă de a te vindeca, dar și de a-și îngriji filiația. În cazul tău, aceea a femeilor și îndeosebi a bunicii ei. Oricum, ceva a fost pozitiv. Îi poți mulțumi pentru că

a putut crea astfel între tine și mama ta o discuție care a lipsit până acum. În același timp, legătura cu fata ta a devenit mai ușoară și mai afectuoasă. Simptomele copiilor sunt întotdeauna cereri de vindecare care trec dincolo de propria lor persoană.

Copiii – „bureți emoționali”

Încă de la naștere, chiar *in utero*, copiii pot fi așadar terapeuții familiei lor, cu atât mai mult atunci când aceasta nu funcționează cum trebuie. Acest proces, aflat la originea celor mai multe dintre dificultățile mentale întâlnite în cadrul consultațiilor mele, poate trece neobservat, pentru că el devine invizibil printr-o inversare de roluri: copiii sunt bolnavi în mod oficial.

Un simptom al tulburării emoționale a celor care îi înconjoară pe acești copii este faptul că ei devin centrul atenției; li se oferă îngrijiri, deși ei s-au plasat în poziția de „medici”. Copiii știu intuitiv – și fără niciun dubiu – că părintele lor este în suferință, dincolo de aparențe, când nici măcar acesta din urmă nu pare că ar suferi. „Cum le pot vindeca pe aceste persoane dragi, care sunt atât de indispensabile pentru mine?” „Ce anomalii de comportament, de atitudine, aș putea manifesta pentru a le alina suferința?” Cam așa și-ar reda trăirile, dacă toate acestea nu s-ar petrece în inconștient.

Atitudinea lor poate consta într-un sprijin permanent, dar, de cele mai multe ori, copiii își asumă „durerea părintelui”. O iau în seama lor, în felul lor, cu efecte nefaste identice sau, uneori, diferite. Manifestându-și și menținându-și simptomele, ei îl ajută să nu se prăbușească. Acești copii lansează un fel de semnal de alarmă în privința disfuncționalităților existente în anturajul lor. Deși familia pare sănătoasă, copiii acumulează dificultăți, trecând de la un terapeut la altul, fără a se simți vreodată mai

bine în mod real. Ei sunt moștenitorii blocajelor suferite de generațiile precedente.

Primirea copilului și a familiei lui în terapie

Un cuplu vine la consultație împreună cu fiul de șapte ani. Acesta din urmă are un comportament considerat „anormal”, care a început să se manifeste de la vârsta de patru ani. Copilul se enervează foarte tare și face crize de furie incontroabile. La prima ședință cu el și cu familia lui, descoperim una dintre cauzele tulburărilor sale: înainte de a fi conceput, băiatul a avut un frate care a murit *in utero*, la patru luni, din cauza unei boli genetice. Așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, părinții nu s-au gândit să-i vorbească despre el. Așadar, copilul avea un comportament „anormal” care simboliza prezența fantomatică a fratelui său mai mare, un prunc „anormal” decedat. Băiatul captase „existența” acestuia, împovărându-se cu drama parentală originară și cu absența cuvintelor de care era ea însoțită.

Depozitari ai emoțiilor ascunse ale părinților și ale propriilor strămoși, copiii au nevoie ca aceste cuvinte – și adeseori lacrimile reținute – să fie rostite și plânse în prezența lor, astfel încât să se elibereze de o povară afectivă mult prea grea pentru ei și care nu le aparține.

Alt exemplu al acestei eliberări emoționale: un cuplu tânăr și fiica lor de patru ani. Anxioasă, cu un comportament obsesiv și extrem de nervoasă, fetița nu stă locului o clipă. Ea plimbă o păpușă pe corpul mamei care stă așezată și o lasă să cadă de câteva ori la rând peste ea. Evoc eventualitatea unui avort¹.

¹ Vezi Bruno Clavier, *Les fantômes familiaux – Psychanalyse transgénérationnelle*, Paris, Payot, col. „Petite Bibliothèque Payot”, 2014 (*Fantomile din familie. Psihanaliză transgenerațională*, Editura Philobia, 2018 – n.tr.) și *Les fantômes de l'analyste*, Paris, Payot, 2017.

Când copiii lasă să cadă obiecte în mod sistematic, gestul lor semnaleză puternic posibilitatea existenței unui avort. Mama îmi răspunde:

— Da, înainte de a o concepe pe fiica mea. Dar nu m-a afectat deloc.

Îi spun:

— Pentru că multe dintre pacientele mele au recurs la o întreprindere de sarcină, pot afirma că acest act nu este niciodată lipsit de importanță. Nu judec, doar constat. Undeva în interiorul lor, ele resimt întotdeauna avortul ca o traumă.

La auzul vorbelor mele, mama izbucnește în lacrimi și continuă să plângă timp de aproape zece minute. Fiica ei o consolează și apoi adoarme pe canapeaua din cabinetul meu: eliberându-se de toată tensiunea, ea poate în sfârșit să se odihnească. Le spun părinților: „Copila voastră a încheiat acest travaliu psihic care o chinuia de multă vreme. Prin angoasa și simptomele ei, ea exprima această suferință a voastră, pe care voi nu o conștientizați cu adevărat. Ca mulți alți copii pe care îi primesc la consultație, fetița v-a determinat să veniți la această ședință pentru a putea fi rezolvat astfel ceea ce ea a purtat până acum în locul vostru”.

Un copil ne explică ce înseamnă o fantomă

Bunicul și cuțitele

După lăsarea nopții, Balthazar are tot felul de frici. Vede apărând creaturi „jumătate om, jumătate animal” când e treaz, dar și în coșmarurile lui. Îmi mărturisește că totul a început când avea șase ani (acum are șapte ani și jumătate). Potrivit spuselor mamei sale, băiatul nu a dormit niciodată bine.

„Mi-era frică de cuțite la început”. Primele lui desene evocă un „bărbat monstru”, cu brațele pline de cuțite. Ba chiar și

prâncenele lui sunt ca două cuțite. Un ochi și-l ține în mână. Ultimul desen arată un car de luptă plin de sulițe din care sunt trase proiectile. Mama lui Balthazar începe să îmi povestească parcursul lui școlar, unul destul de complicat.

„A încercat să se sugrume la școală după ce a văzut un coleg prefăcându-se că-l strangulează pe un altul”.

Mama povestește despre bunica ei maternă, care a avut o tentativă de suicid. Ea declară brusc: „Tatăl meu a încercat să mă omoare cu un cuțit. Aveam douăzeci de ani. M-a confundat cu mama. Era violent și voia să se sinucidă în momentul divorțului. De-atunci am căpătat o fobie de cuțite. Tata a murit cu zece ani înainte de nașterea lui Balthazar”.

Intervin: „Acum înțeleg mai bine prezența aceluia monstru în desenele lui Balthazar și de ce el afirmă că totul a început cu frica lui de cuțite. Bunicul îl bântuie noaptea ca o figură masculină periculoasă. Paranoia aceluia om e semnalată în desen prin monstrul care își ține unul dintre ochi în mână². Balthazar e primul tău băiat și asta poate induce o proiecție asupra lui, inconștientă, a unei masculinități amenințătoare. Născut în aceeași lună, la aniversarea a zece ani de la decesul tatălui tău, el pare să poarte responsabilitatea acțiunilor acestuia din urmă față de tine, blocându-i violența naturală pe care o întoarce împotriva lui. Când a încercat să se sugrume la școală, de exemplu. Dacă nu făcea asta, i-ar fi putut ataca pe alții. Ultimul desen cu carul de luptă plin de sulițe poate reprezenta imaginea corpului său, căruia nu reușește să-i controleze agresivitatea”.

² Vezi Bruno Clavier, *Les fantômes familiaux*, op. cit., p. 114.

Un psiholog caută tot timpul răspunsuri

La ședința următoare, Balthazar mă întreabă:

— Un psiholog poate opri vedeniile?

Îi răspund că da.

— Am o pisică. Dacă mă întorc, n-o mai văd. Apoi iar o văd.

Și tot așa.

— Treaba asta ți se pare ciudată?

— Am coșmaruri. Unele au dispărut, dar altele au rămas.

Balthazar e decis să-mi arunce cariocile uzate. Apoi desenează simbolurile yin și yang, spunând că sunt viața și moartea. După aceea, un cimitir plin de morminte, cu un trifoi cu patru foi la mijloc. Un spânzurat. O pălărie neagră. Cred că înțeleg vedenia lui cu pisicuța care apare și dispăre: Balthazar își pune întrebări despre moarte.

În cazurile de acest gen, le pun întrebări părinților referitoare la concepțiile lor spirituale, intelectuale. Tatăl lui nu crede în nimic, în timp ce mama lui consideră că există viață după moarte.

BALTHAZAR: O să fiu într-un cimitir. Mor de două ori.

EU: A doua oară unde o să fii? În cer?

BALTHAZAR: Un psiholog vrea tot timpul răspunsuri.

Mă determină să tac, cu multă înțelepciune. Părinții evocă istoria lor familială de-a lungul mai multor generații. Aflu că un străbunic a murit prin spânzurare, ceea ce nu mă miră, dată fiind imaginea spânzuratului înfățișată de copil.

La ședința următoare, coșmarurile au dispărut, dar Balthazar continuă să fie angoasat în momentul culcării. Părinții povestesc din nou despre traumele familiale, în prezența copilului, care desenează pe măsură ce aceștia le evocă.

Balthazar realizează o serie de desene uimitoare. Primul, un liliac care doarme într-o grotă în care apare și luna. În inconști-

ent, liliacul este foarte adesea asociat cu fantomele³. Al doilea desen înfățișează „un șir de fantome”, cum îl numește el, reprezentat printr-o suită de bile. Șapte, închise într-un careu, despre care copilul spune că este „patul fantomă”. Fantomele se trezesc când e lună plină. Apoi e desenat un cimitir cu vreo treizeci de morminte pe care familia lui le împodobește cu flori. „Așa te vindeci de fantome”, îmi spune el.

În sfârșit, un copac cu aspect vesel și cu ramuri înflorite de o parte și de alta.

„Este arborele familiei mele”.

În patru desene, Balthazar a realizat o descriere incredibilă a ceea ce noi numim o fantomă familială.

Transmiterea traumelor

Copiii – și deci adulții care vor deveni ei – sunt moștenitori ai traumelor părinților lor. Cum aceștia din urmă sunt depozitarii acelor ale propriilor părinți, se creează astfel un lanț transgenerațional care determină transmiterea, din generație în generație, a unor patologii ce acționează asupra corpului, a psihicului și a vieții descendenților.

Este vorba despre așa-numitul fenomen al „fantomelor”.

Acest termen provenit din psihanaliză a fost propus inițial de Nicolas Abraham și de Mária Török în anii 1975, care l-au definit drept „acțiunea în inconștient a unui secret inavubil al unei alte persoane⁴”.

Psihanalistul Didier Dumas consideră că „fantomă este urma prezentă la descendenți a unei traume, a unui lucru rămas

³ Vezi mai încolo cazul copilului care se credea liliac, p.155.

⁴ Nicolas Abraham, Mária Török, „Notules sur le fantôme”, în *L'écorce et le noyau*, Paris, Frammarion, 1987.